

G CONSELLERIA
O TRANSICIÓ ENERGÈTICA,
I SECTORS PRODUCTIUS
B I MEMÒRIA DEMOCRÀTICA
/ DIRECCIÓ GENERAL
MEMÒRIA DEMOCRÀTICA

RUTA PER A L'ESTUDI DE LA MEMÒRIA DEMOCRÀTICA

LA MARINA, DALT VILA I EL CEMENTERI DE SES FIGUERETES

Can Ventosa

Josep Tarrés Palau: *Sortida de la feina*.
Oli sobre tabla, 1932

Plantilla de Can Ventosa
als anys trenta del segle XX

La fàbrica tèxtil de Can Ventosa es construí a Eivissa l'any 1925. Hereva d'un taller tèxtil inaugurat l'any 1876 per la família catalana Ventosa, que residí a temporades a l'Illa, estava dedicada a l'elaboració de calceteria i pertanyia al grup català de Calceteria Ibèrica. La seva producció es destinava íntegrament a l'exportació fora de l'Illa.

Durant la Segona República la fàbrica va viure moments molt convulsos i l'empresa amenaçà diverses vegades amb el tancament; cal recordar que era una empresa amb molt de personal i les relacions laborals eren ben difícils. Les obreres formaren el mes de març de 1936 la Unió Obrera Femenina, adscrita a la UGT, per defensar els seus interessos. El 13 de juliol de 1936 les obreres de Can Ventosa protagonitzaren una vaga que fou secundada pels altres sindicats i que paralizà pràcticament tota l'illa, just uns dies abans de l'alçament militar.

Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera (modificat)

Margalida Roig Colomar, Margalida Llogat, va néixer a Sant Francesc de s'Estany (Eivissa) el 1908, al si d'una família treballadora. De la seva àvia va heretar l'interès per la cultura i els llibres. El seu pare havia emigrat a Amèrica, però tornava periòdicament.

Als 15 anys va començar a treballar a la fàbrica de Can Ventosa, una de les poques activitats industrials d'Eivissa. La mà d'obra era exclusivament femenina a la fàbrica. Hi varen treballar més de 150 dones, normalment de la ciutat i dels seus voltants. Va participar en la formació, el mes de març de 1936, de la Unió Obrera Femenina (UOF) dins de l'UGT, que agrupava les treballadores de Can Ventosa.

El 13 de juliol de 1936, les obreres de Can Ventosa es declararen en vaga indefinida. Amb el cop d'Estat militar que donà pas a la Guerra Civil, va ser detinguda. Per sentència de 24 de juny de 1938 fou condemnada a cadena perpètua per *delicte consumat d'adhesió a la rebel·lió* i se li imposà una multa de 4.666,60 pessetes. Va ser ingressada, juntament amb altres treballadores, a la presó central de dones de Palma.

Degut a la seva situació econòmica, la mare va haver d'acollir-se a l'Hospital de Beneficència de Palma per estar prop de la seua filla. Poc després morí sense que les autoritats permetessin que Margalida la visitàs ni que assistís al seu enterrament.

L'agost de 1943 li fou commutada la cadena perpètua per una condemna de dotze anys i un dia. El 19 de setembre va sortir amb presó atenuada per traslladar-se al seu domicili. A Eivissa es va casar amb Josep Boned, membre del Partit Comunista, que també fou detingut i que complí part de la condemna en el camp de concentració de Formentera. Va morir el 28 de juny de 1966.

Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera (modificat)

L'ESCOLA GRADUADA

L'Escola Graduada d'Eivissa, construïda a l'Hort del Bisbe. Acabada al juliol del 1936. Una part eren dependències militars i una altra el *Colegio José Antonio*. AISME.

Fins ben avançat el segle XX, les escoles eren unitàries. Un únic mestre dirigia l'educació d'un grup d'alumnes heterogenis dins d'una mateixa aula. El grup podia arribar perfectament a més de 50 alumnes. A començament del segle XX es comença a parlar de l'organització d'escoles segons el grau o classificació de l'alumnat atenent al seu grau de coneixement.

Un gran defensor de les escoles graduades fou el Conde de Romanones, que el 1910 i durant el curt període de temps en què fou ministre d'Instrucció Pública impulsà aquest sistema com a element essencial de la reforma del sistema educatiu.

El 1922 es promulgà un Reial decret que estipulava els ajuts estatals als municipis que volien aixecar noves escoles o millorar els edificis que ja n'acollien. Tots els ajuntaments que volguessin acollir-se a aquests ajuts de nova planta havien d'aportar un solar. Per construir una graduada, la població havia de tenir més de 2.000 habitants. Es donava preferència als municipis que fessin una major aportació en la construcció, bé en metàl·lic, bé en materials, jornals o transport.

El 1926 la dictadura va crear un pressupost extraordinari que destinava 100 milions de pessetes al llarg d'un decenni, per a la construcció d'escoles.

Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera (modificat)

Eivissa vol una escola graduada

La primera notícia que tenim sobre la possibilitat d'aixecar una escola graduada al municipi d'Eivissa és de setembre de 1924, quan invitat per Bartomeu de Roselló i fent d'amfitrió l'alcalde Francesc Medina i Puig, el doctor Andrés Martínez Vargas, rector de la Universitat de Barcelona, visità Eivissa. Arribà de matinada i recorregué la ciutat i les diverses escoles que tenia la població. Després passà a Sant Antoni de Portmany i a Santa Eulària des Riu. Al vespre, abans d'embarcar-se, va pronunciar una conferència al Teatre Pereira on glosà les bel·leses de l'illa i insistí en la necessitat que es construís un edifici per destinar-lo a col·legi municipal de segona ensenyança, o millor, a escola graduada. Martínez Vargas, nascut a Barbastre, era cosí del regeneracionista aragonès Joaquín Costa; fou durant molts d'anys catedràtic de Malalties de la Infància, com es deia abans la pediatria. Fou rector de la Universitat entre 1919 i 1927.

A l'octubre de 1924, en el plenari de l'Ajuntament s'acordà sol·licitar del director general de Primera Ensenyança la construcció d'un edifici per a escola graduada, per a la qual cosa es demanaria l'auxili econòmic de l'Estat. En aquells moments els temes que preocupaven als regidors eren el subministrament d'aigua potable per a la població, el clavegueram i la neteja. L'altre gran impulsor del projecte fou Joan Capó de Valldepadrines, inspector provincial de primera ensenyança entre 1925 i 1936. El 1925 Capó va reunir la junta d'ensenyament primari de l'illa d'Eivissa i va exposar un pla per a l'eradicació de l'analfabetisme, que era molt elevat, en especial en el camp pitiús.

Es compra el solar de l'Hort del Bisbe

El plenari del 9 de febrer de 1925 acordà sol·licitar la redacció del projecte de l'edifici per a escola graduada a l'arquitecte provincial. Acordaren subhastar dos solars propietat de l'Ajuntament, que es trobaven entre el passeig de s'Alamera i el llenç de murada entre els baluards de Sant Joan i de Sant Pere. Eren els que ocupaven l'antic amarrador de carros, que tenien una extensió de 622 metres quadrats, i amb l'import obtingut comprar un solar que pogués acollir l'escola i el pati corresponent.

El juliol de 1925 es pagà el solar als diversos propietaris. L'escola tindria quatre unitats d'al·lots i les mateixes d'al·lotes. La planta del primer pis es volia destinar a col·legi de segona ensenyança.

Felip Cirer: *Diario de Ibiza*, 8 de juliol de 2018 (modificat)

L'Escola Graduada d'Eivissa és la primera escola pública no unitària de les Pitiüses. El procés per obtenir l'autorització i el finançament del projecte de construcció de l'Escola Graduada fou llarg i difícil: no mancaren els ajornaments, les modificacions, etc.; malgrat tot, l'Ajuntament comptà amb el suport de l'inspector Joan Capó, de polítics i persones de rellevància social, entre els quals

cal destacar els mestres Joaquim Gadea Fernández, Emília Noya Casanova i Antoni Albert i Nieto. Les primeres gestions començaren el 1925; dos anys després, el Consistori adquirí uns solars a l'Hort del Bisbe i es constituí un patronat escolar. El 1929, l'Ajuntament cedí el solar al Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts i començaren els treballs d'edificació, però amb la construcció dels fonaments s'exhaurí el pressupost. Les diligències que els diferents organismes i dirigents polítics dugueren a terme fructificaren el 24 de novembre de 1931, en que es publicà l'Ordre ministerial per la qual s'aprovà la construcció d'un edifici de nova planta per a escola graduada amb sis seccions per a nens, amb un pressupost de 153.605 pessetes. Ara bé, la incapacitat de l'Ajuntament per assumir el pagament del dipòsit que exigia l'Estat per al començament de les obres, les retardà. El 1934 es tornaren a posar en marxa les gestions per a la construcció de l'edifici, amb l'ampliació del projecte inicial en dos graus més. El mateix any es publicà un nou decret sobre construccions escolars que interessà l'Ajuntament i arran del qual s'amplià en un grau més, és a dir, nou graus i divuit aules. A partir d'aquell moment s'acceleraren tots els tràmits: el mes de setembre s'envià tota la documentació al Ministeri d'Instrucció Pública. A principi de 1935 ja es disposava dels plànols definitius, obra de Guillem Forteza Pinya, arquitecte provincial; el mes de juny es realitzà la subhasta per concedir les obres de construcció, que guanyà Bartomeu Ferrer; el mes de juliol de 1936, l'edifici estava pràcticament finalitzat i a l'espera que arribassin els representants del Ministeri per inspeccionar la construcció.

L'Escola Graduada fou concebuda com un centre modern, que comptava amb aules espaioses i ben il·luminades, biblioteca, aula de treballs manuals, cuina... Estava orientada a ponent, en un solar situat als afores del nucli urbà, rodejat de terrenys de conreu i petits horts. Malgrat tots els esforços realitzats, durant la Segona República Eivissa només gaudí d'una escola graduada provisional. Començà a funcionar el 1932, amb quatre graus per a cada sexe: preparatori, elemental, mitjà i superior: vuit aules amb capacitat per a quaranta alumnes, que s'ompliren ben aviat. El local estava als números 22 i 24 del passeig de Vara de Rey. El primer director fou Joaquim Gadea. El 1933 obtingué destí al Grup Escolar Institucions Macià núm. 1 de Barcelona i fou substituït per Emili García Rovira, que des del 1928 era mestre de l'escola de Jesús. El claustre es constituí amb vuit mestres.

Durant l'etapa franquista l'Escola Graduada d'Eivissa rebé el nom de *Colegio Nacional José Antonio*. El 1936 l'exèrcit ocupà l'edifici, que just acabava de finalitzar-se, i el destinà a tasques d'intendència fins al 1950. Durant aquesta etapa l'Escola Graduada només pogué utilitzar algunes aules i hagué de renunciar a espais com la biblioteca i l'aula de treballs manuals. Al llarg de quasi tota l'etapa franquista el centre estigué dividit en dues seccions: la de nens i la de nenes; els primers ocupaven les aules del primer pis i les nenes, les de la planta baixa.

Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera (modificat)

Local provisional d'al·lots, passeig de Vara de Rey

Local provisional d'al·lotes, carrer Comte de Rosselló

Escola d'Arts i Oficis, inaugurada el 1935

Club Nàutic, 1932

Refugi antiaeri de Vara de Rey

Cine Serra, inaugurat el 1928

Gran Hotel, Hotel Montesol, inaugurat el 1933

Al núm. 2 del passeig de s'Alamera hi havia la barberia dels germans Serra Antònio

Hotel España, inaugurat als anys trenta del segle XX

Teatre Pereira, a principis del segle XX i després de la guerra

Al núm. 26 del carrer de sa Creu hi havia la Casa des Poble (planta baixa i primer pis) Es feien reunions dels sindicats i es va fundar aquí l'Agrupació Socialista d'Eivissa

Tribuna de Joan Gómez Ripoll al carrer del Bisbe Torres

Cas Saboner, al carrer del Bisbe Azagra, obra de Joan Gómez Ripoll

Carrer de Josep Verdera, casa natal de Joan Gómez Ripoll, Campos

Joan Gómez Ripoll, Campos, va néixer el 12 de novembre del 1888 al barri de la Marina. Va començar a treballar de picapedrer als setze anys, primer a Eivissa i després a Palma. L'any 1920 emigrà a Cuba, on va treballar de mestre d'obres. El 1929 tornà a Eivissa. Al març del 1932 es va afiliar al Partit Socialista Obrer Espanyol i a la societat de picapedrers *El Compañerismo*.

El 18 de juliol de 1936 va ser empresonat pels militars al Castell i va ser alliberat pels republicans que desembarcaren al Pou des Lleó el mes d'agost. Durant l'ocupació republicana d'Eivissa va formar part del Comitè antifeixista com a delegat de Treball, Indústria i Obres Públiques. Després de l'abandonament de l'illa pels republicans va decidir sortir cap a València i Castelló. En acabar la guerra tornà a Eivissa, on va ser detingut l'abril de 1939 i traslladat a Palma. Allí li varen obrir la causa sumariíssima núm. 1039/1939, acusat d'adhesió a la rebel·lió, per haver proposat fondre les campanes de les esglésies i l'estàtua de Vara de Rey, i d'haver ordenat l'enderrocament de l'església de Sant Elm. La seua defensa va consistir a al·legar la perillositat de les ruïnes després de l'incendi provocat pels milicians. Va ser condemnat a mort i executat al cementeri de Palma el 30 de setembre de 1942.

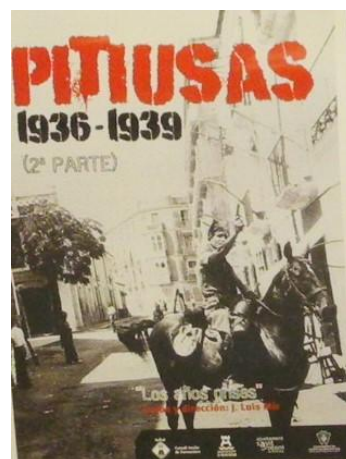
Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera (modificat)

Església de Sant Elm, al carrer de Josep Verdera, destruïda durant l'ocupació republicana d'agost del 1936

Seu del *Diario de Ibiza* al carrer del Bisbe Azagra

Caserna al carrer del Bisbe Azagra

Carrer de Castellar. Al núm. 12 hi havia la Fonda Can Cires

Can Puget, al carrer d'Antoni Palau. Va ser construïda per César Puget Riquer, diputat de la CEDA. Durant la Guerra Civil hi havia la Telefònica. Es trobava prop de la Fonda Cires.

Al núm. 12 del carrer de la Mar hi havia el local de la CNT

Al núm. 27 del carrer de la Mar hi ha la casa natal d'Àngel Palerm

Àngel Palerm Vich va néixer a Eivissa, al 1917. Des de ben jove va entrar a la CNT i les Joventuts Llibertàries. A partir d'octubre de 1934 col·laborà amb *Cultura Obrera*, setmanari anarcosindicalista balear que s'editava a Mallorca. Al 1935, arran d'un article que va aparèixer en el primer número d'*Emancipación*, Àngel Palerm va ser detingut i empresonat, primer a la presó d'Eivissa i després a la de Palma.

Al maig de 1936 assistí al II Congrés extraordinari de la CNT, celebrat al Teatre Iris de Saragossa, en representació de 250 afiliats eivissencs i 450 formenters.

Iniciat el cop d'Estat, va ser detingut i empresonat al Castell de Dalt Vila. Amb l'ocupació d'Eivissa pels expedicionaris republicans de Bayo i Uribarry, fou nomenat membre del Comitè de Milícies Antifeixistes que governà l'illa. Va col·laborar en l'edició a Eivissa de *Cultura Obrera*. El 12 d'agost de 1936, junt amb Just Tur Puget i Emili Garcia Rovira, va gestionar amb el govern de la Generalitat de Catalunya la provisió de queviures i altres productes de primera necessitat, així com la incorporació d'Eivissa i Formentera a Catalunya. Des de Barcelona, Àngel Palerm va passar a Menorca per incorporar-se a la columna de la CNT que havia d'anar al desembarcament de Bayo a Mallorca. Rere el fracàs d'aquesta expedició, es va allistar a l'exèrcit republicà i va combatre a Andalusia, Aragó i Catalunya.

Després dels esdeveniments de maig de 1937 a Barcelona, abandonà la CNT i ingressà en el PSUC (Partit Socialista Unificat de Catalunya), de tendència comunista. Fou comandant en cap d'Estat Major de la brigada internacional Garibaldi. El febrer de 1939, després de la caiguda de Catalunya passà a França, on fou internat en un camp de concentració. El juliol de 1939 s'exilià a Mèxic. Va treballar activament en els cercles dels republicans espanyols a l'exili, ocupant càrrecs importants dins les Joventuts Socialistes Unificades.

A partir de 1945 va abandonar l'activitat política. Estudià Història i Antropologia a l'Escola Nacional d'Antropologia i Història. El 1952 es va traslladar als EUA, on fou nomenat especialista en ciències socials de l'Organització d'Estats Americans (OEA). El 1966 va retornar a Mèxic, on va ser professor de l'Escola Nacional d'Antropologia i Història, de l'Institut de Ciències Socials de la Universitat Iberoamericana i de la Universitat Metropolitana. Va morir a Mèxic DF, al 1980.

Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera (modificat)

Balcó del local d'Aliança Republicana, al carrer d'Antoni Palau, des d'on el professor i advocat Antoni Mateu Alonso va proclamar la República el 14 d'abril de 1931.

Casa natal de Joan Castelló Guasch, a la plaça de la Constitució

Cas Coc, a la plaça de sa Tertúlia. Va ser bombardejada per l'aviació italiana el 13 de setembre del 1936

Bar Migjorn, al moll. Estava regentat pels germans Selz. La imatge antiga correspon a una visita de Walter Benjamin

JEAN SELZ, WALTER BENJAMIN Y LA ESCALERA DE PIEDRA

«De entre las calles que parten de la plaza de Vila se encuentra una muy peculiar: la llamada calle de la Escalera de piedra. De ella se tienen noticias al menos desde principios del siglo XVIII —con el nombre de Escalera de la Herrería—. A través de sus 46 escalones, esta calle va a dar a otra: la de la Peña. Y un poco más arriba, a la derecha, a la plaza del Regente Gotarredona. Desde esta pequeña plaza, tomando la calle de San Luis, se llega al antiguo Seminario y a la calle de la Conquista. En esta última calle, la de la Conquista, vivieron a principios de los años 30 los hermanos Jean y Guy Selz, críticos y coleccionistas de arte, de París, y este era el itinerario habitual que realizaban para subir a su casa —hoy un hotel—. En algunos de sus artículos, Jean Selz describe la presencia en esta vieja casa de Dalt Vila de algunos destacados escritores y artistas que pasaron por la isla durante aquellos tiempos, como el también francés Pierre Drieu La Rochelle y el filósofo alemán Walter Benjamin. Precisamente, a propósito del filósofo cuenta Jean Selz una anécdota relacionada con la Escalera de piedra. Una noche, después de haber tomado unas cuantas copas de más en el bar Migjorn —que regentaba Guy Selz—, situado en el puerto, iniciaron el trayecto habitual de regreso a la casa de Dalt Vila. Al llegar a la Escalera de Piedra, Walter Benjamin se sentó en uno de sus peldaños porque ya no podía continuar “y se durmió profundamente...” La expedición de regreso a casa “duró toda la noche”, con Selz ayudando al filósofo a mantenerse en pie para poder llegar. “Muy pronto me di cuenta —escribe Selz— de la temeridad de semejante empresa. Nunca hasta esa noche me había parecido tan alta la ciudad alta”.»

Vicente Valero en *Diario de Ibiza*, 26 de juny de 2006

Imatge antiga i actual del Bar Puerto, regentat per Ilse Wallach i Robert Sternau

Bar La Estrella, regentat per Benjamí Costa *Bailach*, un dels fundadors de l'Associació Socialista Pitiüsa. Va ser freqüentat per Rafael Alberti i María Teresa León durant la seva estada al juliol de 1936

Tant durant la República com durant la guerra i la postguerra no varen ser pocs els nazis que s'establiren a Eivissa per emprendre negocis. I pareix que presumien sense complexos de la seva simpatia per Hitler. El periodista Alexander Sepasgosarian explica al seu llibre «Mallorca bajo la cruz gamada. 1933-1945» com l'alemanya Anita Ellmaurer va incloure l'esvàstica en el logotip del bar que va obrir a la Marina.

Anita Ellmaurer, el llinatge de fadrina de la qual era Schwarz, havia inaugurat un bar el 24 d'agost de 1935 al núm. 3 de la plaça d'Antoni Riquer, on abans hi havia El Dorado. Com que era estrangera, necessitava que un home espanyol figurés com a part del negoci. Un tal José Serra va aportar el seu nom.

El bar estava situat al costat del Bar La Estrella, del socialista Benjamí Costa, *Bailach*, prop de Sant Elm, on el jueu alemany Walter Stern regentava una botiga de fotografies, a dos passos del carrer Obrador, on Robert Sternau i Ilse Wallach, també jueus alemanys, tenien el Bar Puerto. Una mica més lluny, a la plaça del Parc, els germans Hanauer, jueus també, regentaven el Restaurant Werner i Gertrudis, que dos anys més tard, al 1937, traslladarien al passeig de Vara de Rey amb el nom de Casa Alfredo. Les dues Alemanyes, front a front, en la pacífica Eivissa.

Més informació a <http://elcielodeespana.blogspot.com/2019/03/anita-la-restauradora-nazi-de-la-marina.html>

Edifici de la Salinera. Probablement la imatge és del 4 d'abril del 1932, durant la visita del President de la República, Alcalá Zamora.

Casa natal de Jordi Juan Riquer al carrer de la Costa Vella

Casa de Jean Selz al carrer de la Conquesta

Casa de Just Tur Puget, al carrer Major. Allà hi rebia les visites e seus amics Rafael Alberti i María Teresa León.

Als núm. 1-3-5 de la Via Romana hi ha l'edifici de Sa Capelleta, construït durant la Segona República. La decoració en guix de la façana és obra de Joan Gómez Ripoll, *Campos*.

Imatge presa per un avió italià Savòia Marchetti abans de bombardejar la Marina i Dalt Vila, el 13 de setembre del 1936

TRANSCRIPCIÓ

COMANDÀNCIA MILITAR DE BALEARS. AVIACIÓ. COMUNICAT D'OPERACIONS

13-9-36 Esquadrilla: S-8 aparell 4

Objectiu ordenat: bombardeig en patrulla d'Eivissa ciutat, comandant de patrulla de tres aparells.

Pilot: cap Bolonya (?) tinent Fozolo (?) – sergent Bonamici - Bosi

Hora de sortida: 13.15

Hora d'arribada: 15.10

Durada del vol: 115'

Municció consumida: bombes, 14 de 50 kg per aparell.

Resultat del vol: cota d'atac de 2.000 m amb llançament de 42 bombes en dues passades. Atac als molls i embarcacions situades al NE de la ciutat. Llançament de 21 bombes en sèrie.¹

L'objectiu ha estat complert. S'han salvat varies embarcacions 3 bombes en la perifèria de la ciutat. Un niu de metralladora antiaèria destruït²..... 20 bombes llançades al moll que han enfonsat un iot³ i una embarcació pròxima.⁴

L'avió del subtenent Fiaggi (?) ha efectuat una volta i li ha quedat a bord una bomba que ha estat llançada sobre el castell i ha impactat al blanc. Faig un dibuix de l'acció sobre la ciutat.

Teniente Fozolo (?)

¹ No està clar si diu *Tierra*.

² Edifici de Can Lluquinet, a la plaça de sa Terruina.

³ L'*Ismé*, de Cilette Offaire.

⁴ El pailebot *Dolores Escandell*.

Al núm. 9 del carrer del Rosari hi havia l'hotel Ca Vostra, on va caure una bomba de l'aviació italiana

Placa a la Catedral d'Eivissa

Façana sud del Castell

FETS DEL CASTELL

L'únic senyal que indica que la situació mallorquina s'ha capgirat són els vols d'avions italians sobre Eivissa. El dia 12 (de setembre) realitzen un lleuger bombardeig sobre la ciutat. El diumenge 13 al migdia tres avions realitzen un bombardeig massiu sobre el port i Dalt Vila (...). El nombre aproximat de víctimes mortals fou d'unes quaranta, amb nombrosos edificis afectats (...). A la nit, un cop comprovada la indefensió absoluta de la ciutat i conscients de la necessitat d'evacuar les Illes, es produeixen els anomenats *fets del Castell*.

Després d'una discussió entre els milicians i les autoritats del Comitè (aquestes darreres sense cap control de la situació des de dos dies abans), alguns elements pugen a la presó del Castell, on es troben més d'un centenar de detinguts (...). El bisbe Cardona oferí l'any següent una llista on es compten noranta tres víctimes, qualificant-les de *mártires de Ibiza por la causa de España y la Religión*.

El bombardeig de l'aviació franquista sobre la població civil fou la justificació per a nombrosos moments de terror sagnant (...). Hom afirma que *fueron los que habían venido de fuera, motivados por el bombardeo*. Àngel Palerm, absent de l'illa en aquells moments, reafirmà la seva convicció de què *los ibicencos de izquierda tenemos las manos y la conciencia completamente limpias de aquellos crímenes*. També Agustí Gutiérrez Serra afirmava que *los verdaderos responsables fueron los milicianos de la Península, ningún ibicenco tomó parte en aquella matanza*. No obstant, Guillem Tuells fa al·lusió a un eivissenc —dada per confirmar— que *va obligar a plantar dues metralladores a la presó i encalenti el cap a un grup d'exaltats que «feren net»*.

En els anys posteriors, els fets del Castell fou l'argument legitimador més efectiu en la repressió que es portà a terme.

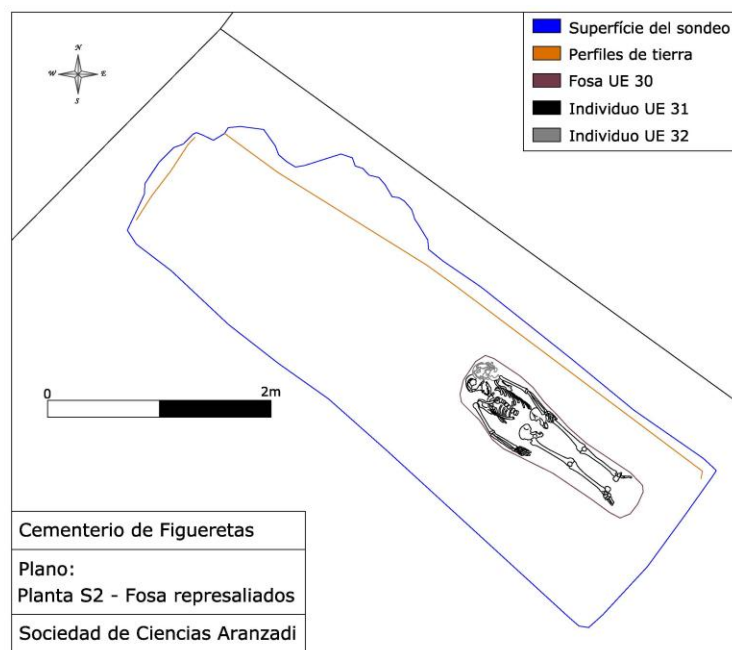
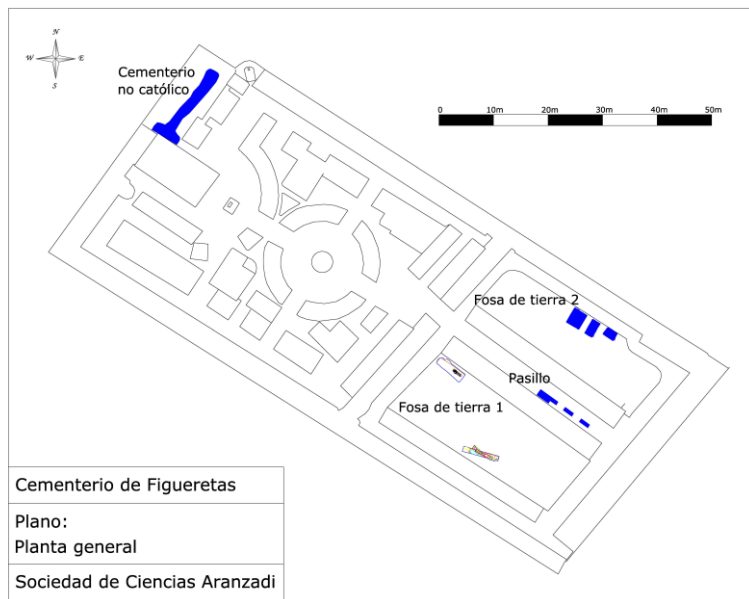
Parrón, A. (2001): *La Guerra Civil i el primer franquisme a Eivissa i Formentera*. Consell d'Eivissa: Ed. Mediterrània, Eivissa. Pàg. 91–94

CEMENTERI DE SES FIGUERETES

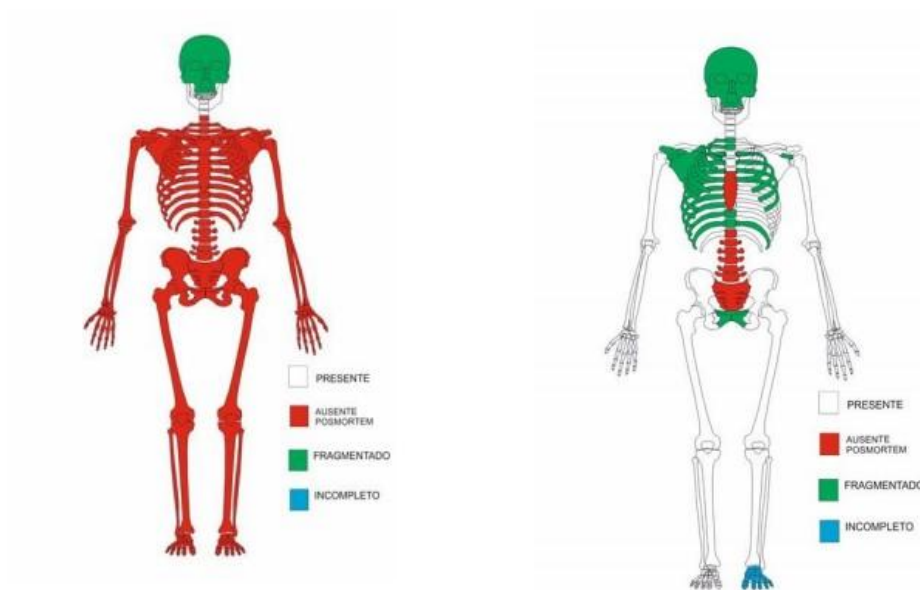

Imatge 3

Sondejos de les tres campanyes (2018, 2020 i 2022)

Imatges del sondeig núm. 3

Imatges del sondeig núm. 3

Imatge del sondeig núm. 7

Façana posterior de la capella 4a de l'esquerra

VERITAT, JUSTÍCIA I REPARACIÓ